

EESTI KEELE ÕPIK 4. KLASSILE

Väljaandja kinnitab õpiku vastavust kehtivale põhikooli riiklikule õppekavale ning haridus- ja teadusministri poolt õppekirjandusele kehtestatud nõuetele.

Eesti keele õpik 4. klassile. II osa

Anti Saar, Ene Riis, Raina Tiidovee, Raina Rääp, Maarja Valk

Illustratsioonid: Jaan Rõõmus, Ulla Saar

Retsenseerinud Age Salo, Killu Teras

Toimetanud Maarja Valk

Keeletoimetaja Piret Pöldver

Keelekorrektuur Eva Saul

Kujundaja Catherine Zarip

Fotod

Scanpix Baltics / Öhtuleht / Teet Malsroos, Wikimedia Commons / Kristiina Kass (16), Scanpix Baltics / Öhtuleht /Arno Saar (24), Scanpix Baltics / Presshouse / Stanislav Moshkov (25), Scanpix Baltics / Öhtuleht /Aldo Luud (29), Wikipedia / Eva Maria Mõistlik (44), Wikimedia Commons/ John Palmer (73), Wikimedia Commons / Félix Nadar (92), Wikimedia Commons / Arnold Genthe (104), Virumaa Muuseumid SA / RM F 493:2 (136), Maarja Valgu erakogu (169), Scanpix Baltics / Öhtuleht / Teet Malsroos (172), Wikimedia Commons / Inno Tähismaa erakogu (182), Wikimedia Commons / Marcel Antonisse (183), Scanpix Baltics / Öhtuleht / Tiina Kõrtsin (191), Wikimedia Commons /Hannu Mäkelä erakogu (207), Wikimedia Commons /Tretjakovi Galerii (210), Scanpix Baltics / Postimees / Liis Treimann (212), Scanpix Baltics / Ekspress Meedia / Vallo Kruuser (216)

Kirjastus on püüdnud ühendust saada kõigi tekstide autorite või nende volitatud esindajatega. Palume neil, kellega me pole ühendust saanud, pöörduda kirjastuse Maurus poole.

ISBN 978-9949-559-76-3

Autoriõigus: © Maurus Kirjastus OÜ, 2017

Tartu mnt 74, Tallinn 10144, üldnumber 697 1011, mobiil 5919 6117

www.kirjastusmaurus.ee

tellimine@kirjastusmaurus.ee

Kõik õigused käesolevale väljaandele on seadusega kaitstud. Ilma autoriõiguse omaniku kirjaliku loata pole lubatud ühtki selle väljaande osa paljundada ei mehaaniliselt ega muul viisil.

Anti Saar, Raina Tiidovee, Ene Riis, Raina Rääp, Maarja Valk

EESTI KEELE ÕPIK

4. KLASSILE

II osa

Illustreerinud Jaan Rõõmus, Ulla Saar

 maurus

Sisukord

MIDA ÕPIME JAANUARIS?	7
Jaanuar. Elus ja eluta organismid. Mikroskoop. Bakterid	8
Ilmar Trull, „Tark lööb tantsu”	9
Kuidas kaaluda margapuud ehk mis on kõige raskem?	10
Mis on bakterid?	14
Õpime eesti keelt! Sõnamoodustus	15
Kristiina Kass, „Sandri mikroskoop”	16
Õpime eesti keelt! Liitsõna	22
Heiki Vilep, „Rahapisik”	24
Leelo Tungal, „Pikksilma ja luubiga”	25
Uurime ja avastame! Pentti Huovinen, „Taibupõnn bakterite maailmas”	26
Urmas Lennuk, „Mörtsukbakter jääb vahele”	29
Grigori Oster, „Mikroobi Petka”	34
Eno Raud, „Kurjad mehikesed”	37
Markus Saksatamm, „Emma ja kõhuvalu”	40
Õpime eesti keelt! Liitega sõnad	42
Jaanus Vaiksoo, „Kuidas metsarahvas külaharva kurgutõvest päästis”	44
Külmkingast. Muistend	46
Markus Saksatamm, „Super Kiku ja hambapuur”	47
MIDA TEEME VEEBRUARIS?	49
Veebruar. Looduse mitmekesisus	50
Leelo Tungal, „Maakaart”	51
Loodus on ikka imeline ehk kuidas kohanduda kontrolltööks	52
Looduse mitmekesisus	56
Õpime eesti keelt! Tegusõna arv, pööre ja aeg	58
Raul Roine, „Põhjanaba haldjad”	60
Kalju Kangur, „Kirjasõber”	66
Naomi Uemura, „Jääkaru rünnak”	68
Rudyard Kipling, „Mowgli”	73
Aimée Beekman, „Tondinahad”	76
Õpime eesti keelt! Alus ja öeldis	79
Helvi Jürisson, „Kaktuseõis”	80

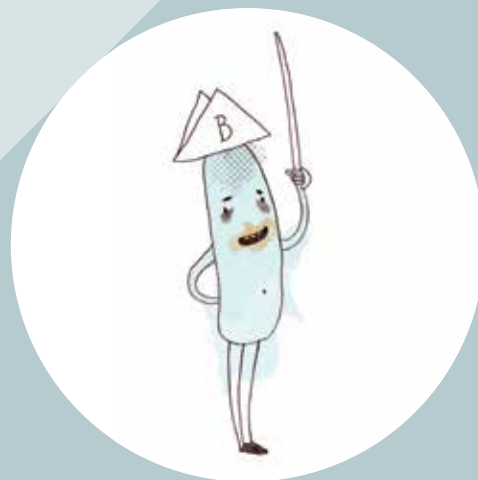
Silvia Rannamaa, „Kaktused ja kuum kõrb”	82
Jerzy Broszkiewicz, „Teine seiklus”	83
Manivald Kesamaa, „Kus liivadel on kodupaik”	90
Jules Verne, „Kaheteistkümne tuhande jala kõrgusel merepinnast”	92
MIDA ÕPIME MÄRTSIS?	95
Märts. Maa kauges minevikus	96
Henno Käo, „Miks ikkagi saurused välja surid?”	97
Sõnumeid aegade hämarusest ehk kes keda löi?	98
Kui vana on maa ja kes seal kunagi ammu elasid?	100
Õpime eesti keelt! Sünonüümid ja antonüümid	101
Uurime ja avastame. Tiit Kändler, Kukkuva maa lapsed	102
Arthur Conan Doyle, „Kadunud maailm”	104
Jaroslav Stelmahh, „Õine külaline. Teaduslikult organiseeritud une negatiivsed tagajärjed”	110
Michal Černik, „Mälestus ürgajast ehk kuldajastu”	114
Austraalia põlisasukate müüdid	116
Charles B. Mountford, „Tule päritolu”	116
Charles B. Mountford, „Tulepuu”	117
Kristel Vilbaste, „Kuidas vanasti tuld tehti”	118
Õpime eesti keelt! Lihtlause, liitlause ja koondlause.	
Liitlause kirjavahemärgid	120
J. H. Rosny vanem, „Tule nimel”	122
Eduard Štorch, „Mammutikütid”	128
Jüri Parijõgi, „Koopaelanik”	136
Aleksandr Linevski, „Kiviraamatu lehed”	138
MIDA ÕPIME APRILLIS?	143
Aprill. Tervislikud eluviisid. Suhted	144
Heljo Mänd, „Lugu sabadest”	145
Sauna või saagima ehk lühidalt ja segaselt	146
Tervislikest eluviisidest	150
Õpime eesti keelt! Lühendid	151
Leelo Tungal, „Vaene väike hambaarst”	152
Markus Saksatamm, „Magusad ravimid”	154
Heiki Vilep, „Klaver suus”	158
David Hill, „Näeme veel, Simon”	160

Sören Olsson, Andres Jacobsson, „Arsti juures“	165
Contra, „Kristjan Palusalu“	170
Contra, „Ranitsakandja“	171
Aino Pervik, „Preili JuurdeVõtlik“	172
Ilmar Trull, „Mida vähem magustoitu, seda ilusam on tädi“	174
Katarina Mazetti, „Tööle, tööle!“	175
Leelo Tungal, „Söögiisulaul“	178
Kristiina Kass, „Kennet sööb makarone“	180
Wimberg, „Arvutihullu laul“	182
Annie M. G. Schmidt, „Eelroog“	183
Õpime eesti keelt! Kõnekäänud, piltlikud väljendid	186
Toivo Tootsen, „Jõhvsõnad ja jõhvkäänud“	187
MIDA ÕPIME MAIS JA JUUNIS?	189
Mai ja juuni. Mina ise. Meeleelundid. Puhkama!	190
Ott Arder, „Juustest ja hammastest“	191
Aasta kokkuvõte ehk kuidas sina ennast tunnend?	192
Mina ise. Meeleelundid	196
Õpime eesti keelt! Otsekõne kirjavahemärgid	197
Virve Osila, „Ema – tähe kustumatu valgus ...“	198
Leelo Tungal, „Kuidas ema hüütakse?“	199
Liina Ponetajev, „Kõigil on kusagil ema“	201
Siiri Laidla, „Emme tuju“	201
Heiki Vilep, „Emmele“	202
Olivia Saar, „Esimene kiri“	203
India muinasjutt, „Hingamine on parim“	122
Õpime eesti keelt! Küsi-, väit- ja hüüdlause	124
Hannu Mäkelä, „Hobune, kes kaotas prillid ära“	207
Ivan Krölov, „Pärdik ja prillid“	210
Peep Ilmet, „Silmade palendamine“	212
Mihkel Ulman, „Priit hakkab paremat muusikat kuulama“	216
Kristiina Kass, „Nõianeiu Nöbinina“	224
Heiki Vilep, „Hirmu suured silmad“	228
René Goscinny, „Kallis mälestus“	230
Leelo Tungal, „Suvevaheajale!“	234
Valik sõnaseletusi	236

Mida õpime jaanuaris?

- Saame teada, mis on bakterid ja mida head või halba nad teha võivad.
- Loeme bakterite kohta erinevaid lugusid.
- Õpime sõnamoodustust ja liitega sõnu.
- Teeme rühmatööna: posterettekande „Viirused ja bakterid“.

Töö käik. Tutvume lähemalt teemaga „Viirused ja bakterid“. Valime välja kõige olulisema info ja koostame tekstid, mis lähevad meie postrile ehk plakatile. Seejärel otsime pilte ja otsustame, kas tahame oma tööd kujundada arvutis või joonistame selle paberile. Alguses valmib töö mustand ja kui õpetaja on selle üle vaadanud, siis puhtand. Valminud plakatitest teeme klassis näituse ja valime välja, kelle töö meile kõige rohkem meeldib. Hea mõte on küsida abilt loodusõpetuse õpetajalt ning kunsti- või arvutiõpetuse õpetajalt.

Jaanuar. Elus ja eluta organismid. Mikroskoop. Bakterid

TARK LÖÖB TANTSU

Teadur läbi mikroskoobi
piidles pikalt piimatilka.
Leidis laheda mikroobi
ja nüüd rõõmu pärast kilkab.

Siis ta läbi mikroskoobi
uuris hallitusetükki.
Märkas matsakat mikroobi,
viskas hoobilt kümme kükki.

Nüüd nagu mustlane taboris
tantsib see tark onu laboris.

Raamatust „Väike viisakas kärbes” (Varrak, 2011)

Ilmar Trull (1957) on luuletaja, humorist, ristsõnade koostaja ja illustraator. Ta on teinud aktiivset kaastööd ajakirjadele Hea Laps ja Täheke. Alates 1996. aastast varustab ta Eesti Ekspressi lastelehte vaimukate luuletustega.

Küsimusi ja ülesandeid

1. Arutle pinginaabriga, miks piimatilga ja hallitusetüki uurimine teadlase rõõmust kilkama pani.
2. Arutle, mida teadlased laboris veel teha võivad.
3. Mida sina mikroskoobiga uuriks? Miks?
4. Uuri järele, mis on tabor.

KUIDAS KAALUDA MARGAPUUD EHK MIS ON KÕIGE RASKEM?

Sel nädalal muutus meie klass tõeliseks uurimislaboriks. Õpetaja palus igal lapsel kodust kaasa võtta mõne mõõteriista ja seda siis tunnis kaaslastele tutvustada. Pooled õpilased tutvustasid teistele oma joonlauda, sest olid õpetaja korralduse unustanud ja muid mõõtevahendeid oma pinalist ei leidnud. Aga ülejäänutel olid kaasas päris põnevad riistapuud.

„See siin on vaaderpass ehk vesilood,” tutvustas oma mõõteriista Katja. „Sellega saab kontrollida, kas maja seinad on sirged ja kas põrand pole kaldu. Vaaderpassil on kaks torukest, mille sees on vesi, mille sees on omakorda väikene mull.” Katja pani vaaderpassi vastu seinat: „Näete, mull jääb torukese keskele, tähendab, sein on sirge.”

„Aitäh, Katja, väga asjalik tutvustus,” ütles õpetaja. „Kes on järgmine?”

Rasmusel oli kaasas margapuu. See kujutas endast numbriskaalaga raudlatti, mille küljes kõlkus konks. „Margapuu on vanaaegne kaal,” seletas Rasmus. „Seda latti mööda saab liigutada vastukaalu – seda kaugemale, mida raskem on konksu otsa riputatud asi.” Rasmus pani konksu oma koolikoti sanga taha ja tõstis koti õhku. „Kaks kilo ja kolmsada grammi,” teatas ta. „Huvitav, arvasin kooli tulles, et see on palju raskem ...”

„Ja oligi,” torkas Saskia oma pingist. „See kolakas margapuu oli sul ju seal sees!”

„Ahjaa, õigus küll!” meenus Rasmusel. Aga tema margapuu kaalumiseks meil teist margapuu kahjuks ei olnud.

Klassi ette astus Uku, kaasas kolme nupu ja mõõteskaalaga kast. „See siin on galvanomeeter,” tutvustas ta. „Tegu on analoogmõõteriistaga, millega saab kindlaks teha elektrivoolu olemasolu, suurust ja suunda elektrijuhis. Uusimad galvanomeetrid on väga tugeva lahutusvõimega: kuni 0,2 nanoampriit ...” Uku seletas veel pikalt ja keeruliselt ning pärast teda, juba järgmisel päeval, said sõna ülejäänud klassikaaslased, kaasas kõiksugu mõõtevahendid: tollipulk, liivakell, nihik ja muud. Annabelil oli kaasas eriti põnev seade: sammuloendur.

„Aga mis te arvate,” küsis õpetaja reedeses tunnis, „kui jätaksime nüüd kõik need mõõteriistad kõrvale ja katsuksime siin isekeskis välja selgitada, mis on maailmas kõige väiksem, mis kõige suurem, mis kõige raskem ja nii edasi?”

„Meie?” imestas Kertu. „Isekeskis? Sellega tegelevad ju ometi teadlased!”

„Ja siis pole meil omavahel midagi arutada,” jätkas Rasmus, „küsime Ukult, tema on kõik need teaduslikud raamatud läbi lugenud.”

„Hmm, nojah,” oli õpetaja pisut kimbatuses. „Ma muidu mõtlesin, et äkki seekord ei vaatakski kuskilt raamatust järele, vaid kasutaks oma fantaasiat ... Aga kui te seda ei soovi, võime muidugi ka entsüklopeediaartikleid lugeda ja neist lühikokkuvõtted kirjutada. Seda peame muide nagunii tegema, varem või hiljem.”

„Hiljem!” hõikas Villem.

„Järgmine kord,” toetasid teda ka kõik teised. Ja asi oli otsustatud.

Esiteks andis õpetaja meile kõigile ülesandeks välja nuputada, mis on maailmas kõige väiksem.

„Kõige väiksem on indiviid,” ütles Uku. „Individuum tähendab ladina keeles jagamatut.”

„Ja mis asi see indiviid üldse on?” pööras Annabel end Uku poole.

„Indiviid on üksikolend,” selgitas Uku. „Mina ja Madis oleme indiviidid, sina ka ...”

„Mina? Ja indiviid?” ägestus Annabel, keda vist häiris, et teda väikeseks peeti.

„Rahu, rahu, Annabel,” sekkus õpetaja, „räägi meile parem, mis või kes on sinu arvates kõige väiksem?”

„Kõige väiksemad on ikka pisikud ja aatomikud ja muu sihuke kraam. Need on isegi tolmukübemest pisemad.”

„Sa mõtled vist aatomeid?” täpsustas õpetaja, „Jah, need on tõesti väikesed. Neid nimetatakse aine algosakesteks.”

Vastamiskord jõudis minu kätte ja ma rääkisin, mida olin mõelnud: „Igasuguseid asju peaks saama väiksemaks pigistada, voltida või lihtsalt kortsutada. Näiteks see paberileht – kui ma selle pooleks murran, on ta kohe kaks korda väiksem. Aga siis uuesti murdes teen ma ta esialgsest juba neli korda väiksemaks.” Seletasin hoolega ja püüdsin oma juttu samal ajal paberilehte voltides ka kinnitada. „Ja kui ma niiviisi ikka edasi voldin, siis peaks see paber ju lõpuks päris väikeseks jääma. Võib-olla kaob isegi ära ...”

„Kus ta siis ära kaob?” hüüdis mulle Saskia. „Samal ajal muutub see kokku volditud nutsakas sul ju aina paksemaks. Kas sa sellele ei mõelnud?”

Ei, sellele ei olnud ma mõelnud. Jäin nõutult oma paberilehega mässama, õpetaja aga küsitles edasi. Nüüd tahtis ta teada, mis on maailma pikim aeg.

„Väga lihtne,” ütles Madis, „See on aeg suurest paugust tänase päevani. Sest suurest paugust kogu aeg üldse algaski.”

Aga Katjal oli varuks hoopis teistsugune vastus: „Kõige pikem aeg on see, mis jääb tunni lõpuni, kui sul on kodutöö tegemata ja õpetaja küsib klassi ette vastama.”

„Jaa!” kiitsid kõik takka ja õpetaja muigas.

Viimaks oli meil vaja välja nuputada, mis on maailmas kõige raskem, ja siin oli esimesena käsi püsti Rasmusel.

„Sada tonni rauda!” hõikas ta üle klassi.

„Jama,” hõikas Madis vastu. „Juba sada üks tonni rauda on su sajast tonnist raskem. Ja pealegi, sada tonni rauda pole põrmugi raskem kui sada tonni liiva või jahu või minu pärast kas või suhkruvatti.”

Õpetaja noogutas ja see ootamatu teadmine lõi Rasmuse päris tummaks. Jutuots läks üle Ukule:

„Tonn pole üldse mingi eriline raskus,” seletas Uku ettevaatlikult, „suuremaid masse mõõdetakse megagrammides, gigagrammides, isegi teragrammides ...”

„No ei tea,” katkestas teda Villem, „see teragramm küll teab mis raske ei saa olla ...”

Aga siis kostis aknapoolsest reast Katja:

„Kõige raskem on vastata sellistele küsimustele.”

Sellega paistis kogu klass nõustuvat.

Küsimused ja ülesanded

1. Kirjuta tekstist välja kõik mõõteriistad ja lisa juurde, milleks neid kasutatakse. Vajaduse korral kasuta teatmeteoste abi.
2. Kes loetud tegelastest oli laia silmaringiga ja teadmishimuline? Põhjenda.
3. Mis sinu arvates on kõige raskem, kergem, suurem ja väiksem?
4. Uuri järele, mis on ladina keel ja kus seda tänapäeval kasutatakse.
5. Moodustage klassis järjestus, kus rivi alguses on
 - klassi kõige pikem õpilane;
 - kõige pikema nimega õpilane;
 - kõige ...

Mis on bakterid?

Ehk oled mõnikord mõelnud, miks peab enne sööma minekut käsi pesema. Miks peab enne söömist pesema puuvilju, eriti kui need on poest ostetud ja mitte vanaema aianurgast nopitud? Ilmselt on vanemad sulle püüdnud selgeks teha, et kui käsi korralikult ei pese, siis võivad sulle häda teha kõikvõimalikud viirused ja bakterid. Kuna aga bakterid on nii väikesed, ei oska me neid kohe kuidagi karta. Selleks, et neid näha, on vaja mikroskoopi.

Kas teadsid?

Inimese soolestikus on üle 100 triljoni bakteri. Neid on enam kui 1000 liiki ja ühtekokku moodustavad nad inimese kaalust umbes ühe kilo.

Mis aga ikkagi on bakterid? Bakterid on kõige väiksemad üherakulised organismid ehk ainuraksed, kes suudavad iseseisvalt kasvada ja paljuneda. Inimeste vaatepunktist on neil nii häid kui ka halbu omadusi. Nende elutegevus on määrav mitmes eluks vajalikus ainerings (lämmastiku-, süsiniku- ja väävlirings). Baktereid kasutatakse näiteks toiduaine- ja keemiatööstuses ning põllumajanduses. Nii on piima hapendatud ja veiniäädikat kasutatud juba ammu, kuigi siis veel inimesed ei teadnud, et kääritamisprotsesside taga on just nimelt need väikesed tegelased. Bakterid põhjustavad samas ka toiduainete roiskumist, paljusid inimese ja loomade nakkushaigusi ning taimehaigusi. Kahjulikke baktereid saab hävitada näiteks kas desinfitseerimise või steriliseerimisega.

Seega tasub ikkagi enne sööma hakkamist kindlasti käsi pesta. Kuid pane tähele – üha enam on märgatud, et liiga steriilne keskkond võib keha loomulikku kaitsevõimet nõrgendada – ühes kahjulike bakterite hävitamisega oleme lahti saanud ka vajalikest ja kasulikest bakteritest. Nii ollakse tänapäeval üha enam kimpus allergiate ja astmaatiliste haigustega. Üks põhjuseid, miks neid probleeme tänapäeval nii palju on, võib olla ka liiga põhjalik kodu steriliseerimine ja selle tarbeks liigne kodukeemia kasutamine. Võid näiteks koos oma ema ja isaga arutada, kui palju te kodukeemiat kasutate ja kas kõik kodus leiduvad vahendid on tingimata vajalikud.

Küsimused ja ülesanded

1. Kus kasutatakse baktereid?
2. Miks on tänapäeval rohkem allergiaid kui vanasti?
3. Kui paljudel sinu kodus leiduval kodukeemial on ökomärgis? Leia internetist, millised on levinumad ökomärgised Eestis. Joonista need paberile ja tutvusta kaaslastele.
4. Ava ruutkood ja vaata saadet „Mõistlik või mõttetu“, milles räägitakse kodukeemiast. Mida uut sellest saatest teada said?

Õpime eesti keelt! Sõnamoodustus

Kas mäletad, et eelmisel poolaastal õppisite **sõnaliike**? Sõnad jagunesid **käändsõnadeks** (nimi-, omadus-, arv- ja asesõnad), **pöörd-** ehk **tegusõnadeks** ja **muutumatuks sõnadeks** (määr-, kaas-, ja sidesõnad). Kui palju aga on eesti keeles üldse sõnu? Lõplikku arvu on võimatu kindlaks teha, sest tegelikult loome uusi sõnu pidevalt, sageli nii, et me seda isegi tähele ei pane. Seda teeme selleks, et mingit nähtust täpsemalt edasi anda. Võime rääkida lihtsalt **kellast**, aga kellad võivad olla omakorda **käekellad**, **seinakellad** ja **lauakellad**, **äratuskellad**, **elektroonilised kellad** või **kuldkellad**. Sa võid sõbrale öelda, et saad temaga kokku **jaama** ees, aga sõber küsib, kas **lennu-** või **bussijaamas**. Selle peale aga vastad, et te võiks kokku saada hoopis **rongijaamas**. Seega saab sõnast *kell* või *jaam* luua päris palju uusi sõnu. Niisugust uute sõnade loomist nimetatakse **sõnamoodustuseks**. Eesti keeles on mitmesuguseid sõnamoodustusviise, neist kõige tuntumad sõnade **liitmine** ja **tuletamine**. Kui liidame omavahel sõnatüvesid (**vesi**, **veski**), saame **liitsõna** (**vesiveski**) – see on sõnade liitmine ehk **liitsõnamoodustus**. Kui aga lisame sõnatüvele **sõnaliite**, saame liitega sõna (**kala** + **ur** = **kalur**, **mes** + **nik** = **mesinik**) – seda nimetatakse **sõnatuletuseks**. Uute sõnade saamiseks on aga veel teisigi võimalusi – näiteks on üks võimalikke sõnamoodustusviise **lühendamine** (**televiisor** – **teler**) või ka **tehistüvede loomine**. Eestis on tehistüvesid kõige rohkem loonud üks keelemees nimega Johannes Aavik. Tema loodud sõnad on näiteks **ulme**, **relv**, **sudu**. Tuleta meelde ka Pipi Pikksukka, kes lõi sellise sõna nagu **spunk**.

Küsimused ja ülesanded

1. Seleta oma sõnadega, mida võiksid tähendada järgmised uudissõnad. Uurige hiljem internetist, mida need sõnad tegelikult tähendavad.
 - Kes arvas kõige täpsemini?
 - Kes mõtles välja kõige naljakama selgituse?
 - Millised sõnad on saanud liitmise ja millised tuletamise kaudu?

penipaun
kuriraha

nõha
pikaron

jäätla
pulkтуhлиd

lühariid
kuuling

2. Mõtle ise välja üks uudissõna. Lase klassikaaslastel arvata, mida see sõna tähendab.
3. Uuri järele, milliseid sõnu Johannes Aavik veel välja mõtles.

Kristiina Kass (1970) on tuntud eelkõige lastekirjanikuna, aga peale selle on ta raamatuid ka tõlkinud ja illustreerinud. Paljusid enda kirjutatud teoseid ongi ta ise illustreerinud. Kristiina Kass on kirjutanud arvukalt vahvaid lasteraamatuid. Tema üks tuntumaid raamatutegelasi on nõianeiu Nöbinina. Nöbinina raamatute põhjal on ETV teinud telelavastuse „Nõianeiu Nöbinina“.

SANDRI MIKROSKOOP

I osa

Sandrile kingiti mikroskoop. Ta sai muidugi ka teisi kinke, sest tal oli sünnipäev, aga mikroskoop oli neist kõige põnevam. Isa tädi Aili, kelle kingitused muutusid iga aastaga aina igavamaks, oli Sandrit lõpuks ometi üllatanud ja kinkinud talle midagi muud kui kootud sokid või sooja aluspesu.

„Sa võid uurida mikroskoobiga mida tahes!“ lubas Aili-tädi suuremeelselt. „See suurendab isegi juuksekarva sajakordseks!“

„Lahe!“ imetles Sander. „Huvitav, mismoodi tolmurull sajakordsena välja näeb?“

„Tolmurull!“ ohkis Aili-tädi ja volksutas silmi. „Loomulikult ei mõelnud ma, et sa sinna tolmurulle topid! Olgugi, et siit majapidamisest pole neid kindlasti raske leida?“

„Oh, muidugi mitte!“ ajas ema närviliselt naeratades tagasi, aga taipas siis oma viga. „Tähendab ... otse vastupidi ... ON raske leida ... Tolmurulle ei jätku Sandri mikroskoobi alla kohe kindlasti mitte.“

Ema oli muutunud näost tumepunaseks, aga ta lootis, et lühinägelik Aili-tädi seda ei märka.

„Aga ämblikud ja sipelgad!“ torkas Sandrile siis pähe. „Need näevad mikroskoobis kindla peale ägedad välja!“

„Ei, kallid laps, ei!“ hädaldas Aili-tädi vapustatult. „Ma ei tea midagi ilgemat kui ämblikud! Ma ei luba, et sa minu ... antud mikroskoobi nende jubedustega kokku mäkerdad!“

„Ei no muidugi mitte!“ lubas ema ja heitis pojale kiire kulmukortsutuse, „Sander ei uuri mitte midagi ilget!“

Sander oli natuke aega vait. „Mida ma siis üldse tohin uurida?“ tahtis ta käsi laiutades teada.

„Paberit!“ pakkus Aili-tädi ja löi vaimustatult käsi kokku. „Ja juuksekarvu. Mõtles ometi, kui ilmatumalt põnev on mikroskoobiga juuksekarva uurida!“

„Rumalus!” mühatas isa õhtul, kui Aili-tädi oli ära läinud. „Mikroskoop on ju sinu oma, Sander, ja minu poolest võid sa sellega kasvõi oma ninakolli uurida, kui tahad. Ja ämblik – see ei mahu klaaside vahele muidugi tervenisti ära, kui ta suur on, aga tema jalg! Ma võin kihla vedada, et sa ei ole näinud elu sees midagi nii lahedat kui karvane, sajakordseks suurendatud ämblikujalg!”

Sander väristas põnevusest õlgu ja oleks hea meelega tormanud otsemaid õue ämblikke ja nende karvaseid jalgu otsima, aga isa soovitas kõigepealt mikroskoop üles seada ja Sandril seda kasutama õppida.

„Muidugi oleks tuhatkordseks suurendatud ämblikujalg veel hulga huvitavam, aga nii head mikroskoobid maksavad rohkem, kui Aili-tädi raatsiks välja anda,“ nentis isa ja otsis karbist välja mikroskoobi kasutusjuhendi.

Kui mikroskoop oli valmis, uurisid Sander ja isa kahe õhukese klaaspladikese vahele litsutud juuksekarvu, tolmurulle (mille valik oli Sandri voodi all suurepäraselt lai), paberitükke, leivapuru, begooniate lehetükke ja kõiksugu muud toredat. Isa oli asjast vähemalt sama huvitatud kui Sander, aga kella kümne paiku hakkas ta siiski koos emaga põnevusfilmi vaatama ja Sander pidi magama minema.

„Kas ma tohin mikroskoobi homme kooli kaasa võtta?“ küsis Sander isalt lootusrikkalt.

„Ei. Aga sa võiksid paluda, et su sõbrad sulle midagi huvitavat uurida tooksid.“

Veel hilja õhtul arutlesid isa ja ema omavahel rahulolevalt, kui tore on, et poeg on lõpuks ometi leidnud endale arendava ja turvalise huviala.

Terve järgmise nädala voores Sandri poole külalisi. Kõik klassikaaslased tahtsid näha oma sajakordseks suurendatud juuksekarva, tolmurulli ja ämblikujalga. Jah, ämblikke oli Sandrile kogunenud juba tublisti rohkem kui vaja, sest viimne kui üks külaline tõi neid kaasa. Peale ämblike toodi Sandrile ka vihmausse, tõuke, sipelgaid, kärbeid, lehekirpe, sääski, põrnikaid, sajajalgseid, rohutirtse ja teisi putukaid, mille nimegi Sander ei teadnud. Üks laps oli võtnud kaasa koguni elava herilase, aga Sander ütles, et ega ta ometi põrunud ei ole, ega nõustunud kingitust vastu võtma.

Peale kõiksugu elavate putukate toodi Sandrile erinevaid taimi, puuksi, seeni, mullaklompe, koerakarvu, linnusulgi ja küülikupabulaid. Eero andis paar mäda õuna ja hallitanud leivatüki ning kuigi need haisesid mehemoodi, väitis Eero, et maailmas on teadlasi, kes uurivad päevad läbi mädanenud õunu ja hallitust.

Küsimused ja ülesanded

1. Kes on loo peategelased? Iseloomusta neid kolme omadussõnaga.
2. Kui vanaks sai Sander? Põhjenda oma arvamust.
3. Koosta teksti kohta kolm valikvastustega küsimust. Esita need klassikaaslastele.

II osa

Nädala lõpu poole jäi külalisi ja nende kingitusi vähemaks ja pühapäeval ei tulnud enam kedagi. Aga selle vastu polnud Sandril midagi. Tal oli uurimismaterjali nüüd küllaldaselt. Tegelikult oli terve ta tuba maast laeni täis kaste, purke, karpe ja kilekotte. Sander võis istuda tundide viisi oma laua ääres ja kärbsetiibu või sääsevastseid uurida. See oli äärmiselt põnev! Pealegi ei häirinud Sandrit selle töö juures ei ema ega isa, sest poja ukse küljes seisis silt tekstiga Palun mitte segada! Ema ja isa olid sellega päris rahul, sest varem nii lärmakas Sander istus nüüd kenasti oma toas ennast arendamas, nagu ema seda tegevust nimetas.

Kõigele sellele tuli peagi julm lõpp. Ühel ööl, kui Sandri sünnipäevast oli möödas natuke üle nädala, ärkas Sander üles kohutava kiljumise peale. „VÕTA SEE ÄRA!” kriiskas Sandri ema. „LÖÖ TA SURNUKS! APPI!”

Sander tormas ema ja isa magamistuppa, sest ema elu oli ilmselgelt tõsiselt ohus.

Isa oli tule põlema pannud ja Sander nägi ema, hullumeelne ilme näol, voodis ringi karglemas, nii et madratsivedrud ragisesid. „Rahune ometi, kallis! See oli ainult paha uni!” püüdis isa kaasat vaigistada, aga too käitus endiselt nagu arust lage.

„Kas te kõlupead tõesti ei näe,” kiljus Sandri ema nii valjult, kui suutis, „et terve see neetud tuba kubiseb ämblikest! Ja nad ronivad mu näo peal ringi!”

Alles nüüd märkas Sander ämblikke. Neid oli laes ja igal seinal, voodis, öölaudadel, suuri ja väikeseid. Ja mitte ainult ämblikke! Mööda põrandat marssis sipelgate armee ja kardinat külge oli end riputanud paar kopsakat põrnikat. Isa kihutas esikusse ja pani ka seal tule põlema. Esikus ei olnud putukaid kuigi palju, aga köök oli paksult sipelgaid täis. Nad olid kogunenud karjakaupa leivakasti õhtusöögile, nii et Sandril käisid judinad üle selja.

Ema oli ikka veel täielikus paanikas. Ta tormas öösärgiga duši alla ja jäi sinna tükiks ajaks solistama.

Isa ohkas sügavalt ja vahtis toas ringi. „Ma tõesti ei mõelnud, et sa tood elavaid ämblikke koju!” ütles ta Sandrile silmi pööritades. „Sa oleksid võinud neid vähemalt suletud purkides hoida.”

Sander oli hakanud küüsi närima.

„Nad olid purkides, aga eile õhtul keerasin ma kaaned praokile. Ma mõtlesin, et nad peavad natuke õhku ka saama.”

„No tore. Ja sina arvasid, et nad hingavad mõne söömu värsket õhku ja lepivad

sellega. Ehhei, poju, ma tean täpselt, mida nood satikad mõtlesid. Vaadake, seemud, kas too seal pole mitte seesama tüüp, kes tahab meil koivad küljest kiskuda. Teeme kähku vehkat, enne kui ta meelt muudab ja purgid jälle kinni keerab.”

„Palun vabandust,” pomises Sander kahetsedes. „Ma tean, et see polnud eriti hea idee.”

„Noh, hea või halb, sellel pole enam tähtsust. Aga nüüd peame me käised üles käärima ja selle loomaia siit ära koristama.”

Isa võttis kapist tolmuimeja ja hakkas sellega ämblikke ja sipelgaid ja tõuke ja mardikaid imema. Sander hakkas omakorda arvukaid karpe ja purke tagauksest välja kandma. Kui keegi oleks tol ööl juhtunud nende majast mööda kõndima, oleks ta kindlapeale vähemalt kulmu kergitanud.

Ema pakkis veel samal ööl kohvri, olles kõigepealt hoolikalt kõik oma riided läbi raputanud, võttis kohe hommikul töölt nädalaks puhkust ja sõitis öe poole Pärnusse.

„Kui ma tagasi olen,” teatas ta otsustavalt, „ei taha ma näha mitte kärbsemustagi!”

Sander ja isa tõrjusid putukaid terve nädala. Ka isa võttis ennast töölt vabaks ja Sander ei pidanud „kopsupõletiku” pärast kooli minema. Neid ootas ees suur töö. Kõik riided kappides oli vaja puhtaks raputada ja õhukindlatesse kilekottidesse pakkida. Kõik jahukotid ja krõbuskikarbid pidi üle kontrollima ja leivad-küpsised minema viskama, sest nendes oli sipelgaid. Lõpuks pidi isa siiski veel putukatõrjuid tellima, sest osal satikatest oli õnnestunud tolmuimejat vältida. Pärast seda protseduuri haises maja mitu korda vängemalt kui kärutäis hallitanud leivakannikaid.

Küsimused ja ülesanded

1. Mis tekstiga on tegemist: kas see on tõestisündinud lugu, fantaasia-, muinas- või naljajutt? Põhjenda oma arvamust.
2. Vaata jutu kohta koostatud kava. Igas kavapunktis on viga. Leia see ja kirjuta kavapunktid vihikusse õigesti.
 - Sandrile kingiti sünnipäevaks teleskoop.
 - Alli-tädi jagas Sandrile soovitusi.
 - Sander ja tädi uurisid juuksekarvu, tolmurulle, paberitükke, leivapuru, begooniate lehetükke ja kõiksugu muud toredat.
 - Terve järgmise päeva vooris Sandri poole külalisi.
 - Sander istus nüüd kenasti elutoas ennast arendamas.